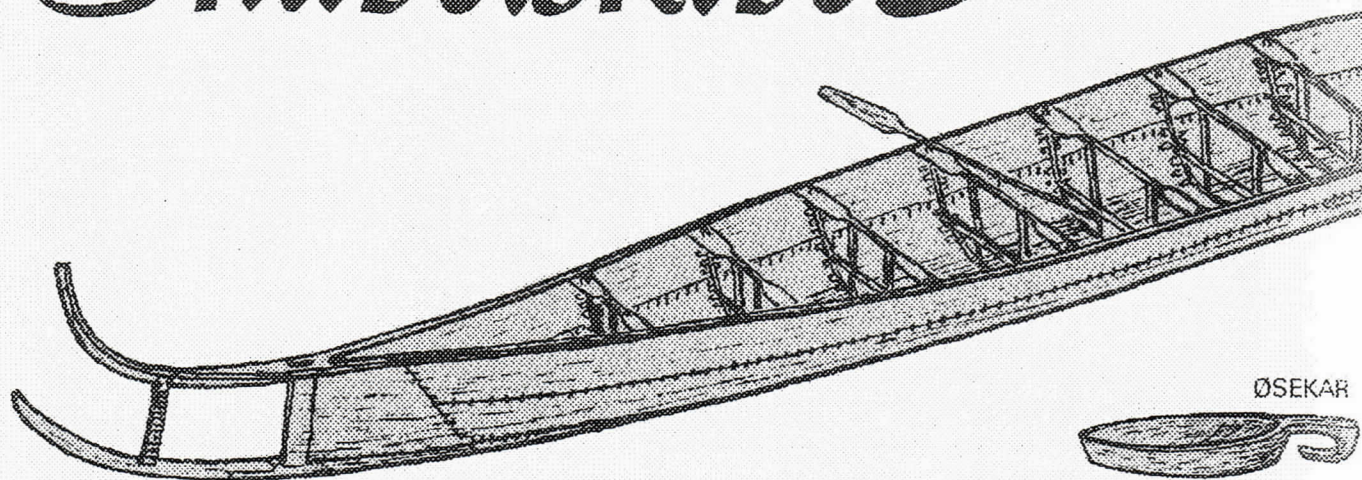

Snabelskibet

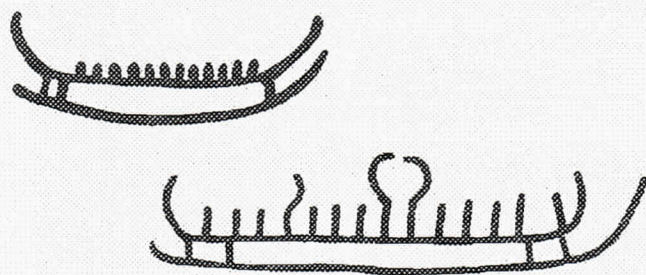
Snabelskibet

Kun få måneder efter folkeafstemningen om Sønderjyllands fremtid i februar 1920 fik Nationalmuseet oversendt et brev fra Sønderborg Museum. Her fortalte ejeren af Hjortspring mose på Als, hvordan han som dreng i 1880'erne ved tørvegravning havde fundet træ, som han mente måtte stamme fra en oldtidsbåd. Det blev hugget til brændsel, men som brevskriveren tilføjede: »resten af båden må endnu ligge i mosen«.

Det var lovende ord, og museet skred straks til handling. I de følgende to somre udgravedes da Nordens ældste plankebyggede båd, en henvend 19 meter lang krigskano, og sammen med den mængder af våben: spyd, skjolde og sværd – nok til en hel lille hær.

Hvad man her stod over for, var det ældst kendte eksempel på et nordisk krigsbytteoffer. At jernalderens mennesker havde for skik at henlægge nedkæmpede hæres udrustning i moser som gave til guderne, vidste man i forvejen – de rige fund i blandt andet Torsbjerg, Nydam og Vimose vidnede

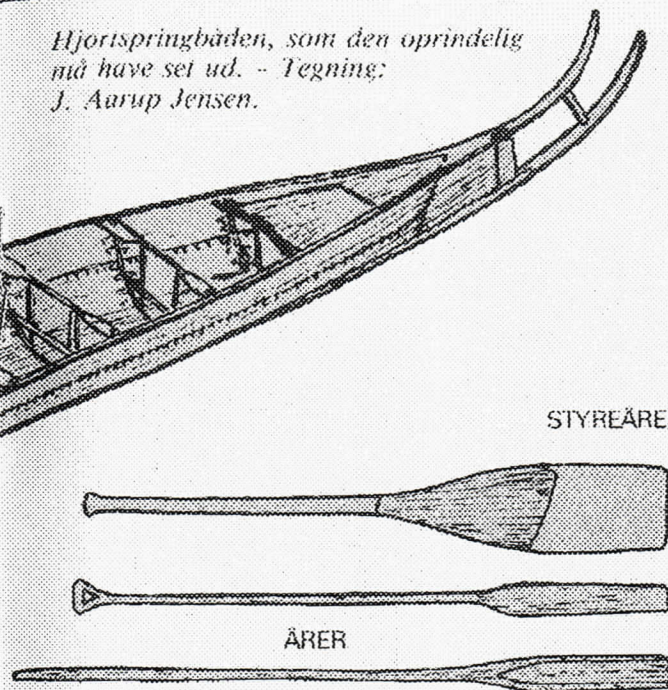
Typiske helleristningskibe. De lodrette streger over rælingen betegner mandskabet.

stærkt herom – men med Hjortspringfundet kunne skikken føres meget længere tilbage i tiden, til et par århundreder før Kristi fødsel. Alt tydede på, at der dengang har stået et voldsomt slag et sted på Als. De besejredes våben, deres ringbrynjer og en del af deres personlige udstyr var sammen med den båd, de var kommet i, slæbt flere kilometer ind i landet og anbragt i et lille, halvt tilgroet mosehul. Så lille var mosen, at båden kun lige akkurat kunne være der. Den har ligget krænget over til siden, så en del af dens indhold var blevet skyllet ud i vandet. Våbnene var forsættigt blevet ødelagt ved hug og bøjning.

At fundet, der ved sin fremkomst vakte stor opsigt, kunne reddes, var næsten et mirakel. En væsentlig del af sagerne – ikke blot selve båden, men også skjoldene og adskilligt andet – var nemlig af træ og i meget dårlig bevaringstilstand, nærmest at sammenligne med kiks opblødt i te. Men konservator Rosenberg, som forestod udgravningen, gjorde det utrolige. Han fik med stort snilde frempræpareret trædelene, så at de i specialbyggede kasser kunne sendes til konservering i København. Alt blev desuden omhyggeligt dokumenteret i dagbøger og detaljerede tegninger, som senere skulle danne grundlag for rekonstruktionen af båden. En arkæologisk opgave var løst med metoder langt forud for sin tid.

Båden viste sig at være bygget af fem brede planker og to stævklodser, omhyggeligt udhugget i lindetræ til spinkle dimensioner. Tilsammen dannede de et rundbundet, kølløst fartøj med plads til en snes mand foruden roergængereren, der har haft sæde ved den brede styreåre i agterstavnen. I begge ender havde båden to opadbøjede snabler, de underste i

Hjortspringbåden, som den oprindelig
må have set ud. - Tegning:
J. Aarup Jensen.

forlængelse af bundplanken, de øverste udgående fra stævnskloedsens overkant. Fartøjet var fremstillet helt uden brug af metal. Med ca én meters mellemrum var der i længdeplankerne udsparet klamper, som tjente til bordklædningens fastgørelse på bådens spinkle spanteskelet. Plankerne var syet sammen med snoet fibertråd og alle åbninger tætnet med harpiksmasse - en konstruktion, der i virkeligheden er begyndelsen til den klinkbygningsteknik, som senere i jernalderen og vikingetiden skulle blive karakteristisk for alle store fartøjer.

Resultatet var en båd, der kombinerede lethed og styrke med smidighed og gode sejlegenskaber. Jernalderfolkene har kunnet deres håndværk, men de havde også mange århundreders tradition at bygge på - det ved vi fra bronzealderens helleristninger, der meget ofte viser fartøjer og næsten altid af former med udskydende snabler. Hjortspringbåden er det eneste bevarede eksemplar af denne gamle bådtype, et fuldgyldigt udtryk for den fornemme skibsbygningstradition, som et årtusinde senere skulle føre frem til vikingeskibene.

Detaljerne ved båden blev kendt lidt efter lidt under det omfattende konserverings- og restaureringsarbejde, som fulgte i årene efter udgravningen. Målet var at opstille den i det ombyggede og udvidede Nationalmuseum, som dengang var under tilblivelse, og her lod fundet sig da også bese, da dørene blev åbnet for publikum 1938. Til trækonservering havde man gennem en menneskealder benyttet alun, og det gjorde man også her, men som en slags forbedring blev alunbadet, hvor imprægneringen foregik, tilsat glycerin. Det skulle vise sig at være et meget uheldigt eksperiment. Glycerin er nemlig stærkt

hygroskopisk, det vil sige, at den optager vand i fugtigt vejr og afgiver det i tørt. Resultatet blev, at alunet omkrystalliserede, hvilket fik træet til at revne og smuldre. I begyndelsen så man det ikke, og målinger i udstillingsrummet viste bedragerisk, at indendørsklimaet var tilfredsstillende. Det var imidlertid selve Hjortspringbåden, der sikrede det gode klima, den virkede som en art luftkonditioneringsanlæg ved at optage vandoverskud i fugtige perioder og afgive det i tørre. Først i løbet af 1960'erne blev ulykken åbenbar. Hjortspringbåden var ved at smuldre til støv.

En redningsaktion blev hurtigt sat i værk - fundet blev fjernet fra udstillingen og lagt i konservertorernes hænder. Det lykkedes - takket være betydelige økonomiske tilskud fra privat side - at standse forfaldet. Under arbejdet blev der gjort brug af erfaringer, man i nyere tid havde indhøstet ved konservering af vikingeskibene fra Roskilde fjord. Alun og glycerin blev vasket ud af træet, og man foretog en nyimprægnering, denne gang med glykol, et stof, der ikke har glycerinens skadelige egenskaber.

Her endte aktionen foreløbig. Odelæggelsen var standset, de tusinder af træstykker lå nu, indkapslede i glykolmasse, pakket ned i solide trækasser. Til afrensning og genopstilling af båden var der ingen penge. Nordens ældste skib var ikke længere tilgængeligt. Unægtelig et savn for et land med så fornemme skibsbygningstraditioner som Danmark.

Nationalmuseets trofaste venneskare mener ikke, det bør blive derved. Den har - med kronprins Frederik som protektor - startet en landsomfattende indsamling for at skaffe de ca to millioner, som en genrejsning af båden vil koste. De første bidrag er allerede indkommet og den afsluttende konservering så småt sat i gang. Går alt vel, og det skal det, vil besøgende på Nationalmuseet snart igen kunne glæde sig over det enestående fund.

Jørgen Jensen

Sagen om Hjortspringbådens bevaring og genskabelse er så vigtig, at Skalk mod sædvanen vil anbefale den til sine læsers bevågenhed. Støtte kan ydes ved at købe ét eller meget gerne flere »anpartsbeviser« á 500 kr hos foreningen Nationalmuseets Venner, Frederiksholms Kanal 12, 1220 Kbh. K (man bliver derved automatisk medlem af foreningen, der har adskilligt andet at byde på). Også bidrag af en mindre størrelsesorden er naturligvis velkomne. Gaven kan fratrækkes skattemæssigt efter gældende regler.

